

víz nagyon szaporodhat és a talajvízszint aránylag kis emelkedése is veszedelmet okoz, mert az alacsonyabb helyeken könnyen a felszínre ér. Az Alföld éghajlata inkább a szárazság felé hajlik, a nedves esztendőket ritkábbak. Részben ezért ritka jelenség az Alföldön a talajvíz okozta áradás is. Alföldünk aránylag sokkal könnyebben elszenved a gyér csapadékot, mint a bővebbet. Hollandiában állandóan előtéssel fenyegeti a tengertől néha erősen felduzzasztott talajvíz az alacsonyan fekvő területeket és folytonos szivattyúzással lehet csak a talajvizet a kívánatos mélységben tartani. Nálunk viszont sok évtized eltelhet, míg a mostanihoz hasonló talajvízbőség jelentkezik. A talajvíz szempontjából az összes lehetőségeknek egybe kell esniük az Alföldön, hogy a maihoz hasonló veszedelmes áradás öntse el a földeket. A lehetőségek pedig nagyon ritkán szoktak így találkozni.

Természetes és könnyen értelmezhető, de ritka jelenség tehát a mai talajvízes árvíz, s éppen azért nehéz megelőzni, ha pedig bekövetkezett, ellene védekezni, mert ritka jelenség. Az árvíz elleni védekezés technikai munka, a technikusok jobban értenek hozzá mint a geográfus, aki csak elméleti oldalról foglalkozik vele, de azért a védekezés nehézségeire egy-két szóval itt is utalhatunk. A talajvízes árvíz levezetésére már előre olyan messze szétágazó és nagy költséggel épített csatorna-rendszer kellene létesíteni, amely mindig éppen készen áll arra, hogy a feltörő talajvizet levezesse. Olyan csatorna-rendszerrel lenne tehát szó, amelynek esetleg évtizedekig alig lehetne hasznát venni... és esetleg bajt okozna. Mert a levezető csatornák néha sokkal több kárt csináltak, mint hasznot. Nagyon óvatosan kell az árkokat méretezni és megépíteni, nehogy túlságosan belemarjanak a talajvíztartó rétegekbe és azokat szükségtelenül megcsapolják, mint pl. a Kolontó-csatorna esetében.

Az Alföldön a növényzetnek a talajvízre szüksége van és ha a rendes magasságú talajvíz szintjét süllyeszti, azzal legalább is akkora, ha nem nagyobb bajt okoznak, mint akárhány pusztító árvíz. Éppen ezért a technikusoknak nagyon meg kell gondolniuk, hogy a ritkán jelentkező talajvíz-áramlásokkal szemben a védekezésnek milyen módját választják.

KÉZ ANDOR

CSEH ÉS MAGYAR SZOCIÁLPOLITIKA

A HUSZADIK SZÁZADNAK alig van fontosabb kérdése, mint a szociálpolitika, melyről különösen ma elmondhatjuk, hogy a béke fegyvere. Ilyen békés fegyverre nagy szüksége van ma Magyarországnak és különösen a Felvidéknek, ahol a csehszlovák republika sokat emlegetett szociális intézkedéseit kellett nivócsökkenés nélkül a magyar életnek megfelelően átszervezni. Ma már tudjuk, hogy a csehszlovák szociálpolitika iránt érzett becsületos elismerés mellett aggódó igyekezettel szervezett magyar szociális intézkedések nem a áívó csökkenését, hanem emelkedését jelentették.

A visszacsatolt Felvidékről való szociális gondoskodás — mint látni fogjuk, a magyar szociálpolitikára, vagy talán még inkább a magyar lélekre nagyon jellemzően — egy nagyarányú társadalmi mozgalommal kezdődött. A Főméltóságú Asszony védnöksége és Imrédy Béláné vezetése alatt óriási társadalmi mozgalom („Magyar a Magyarért”) bontakozott ki. Ennek a mozgalomnak cselekvő és ható alánya a társadalom mozgató ereje volt, szer-

vezete azonban hivatalos szervek támogatásával és segítségével alakult ki. Magyarországon társadalmi mozgalom ritkán ért el olyan óriási eredményt, mint ez. Bár sikerét a pillanat átformáló ereje és mindenki által átértett nagysága, továbbá a vezetők szerencsés kiválasztódása magyarázza, eredménye a társadalom óriási szociális erőkézsletét és szociális készségét bizonyítja. Nem fölösleges ezt hangsúlyozni, mert különösen az angol példára hivatkozva, oly sokszor hajlunk arra, hogy pesszimizmusunkban a magyar társadalmat szociális érzékének fejletlenségével vádoljuk.

A mozgalom tevékenysége két főcsoportba osztható. Az elsőbe tartozott a szükséges anyagi erők előteremtése, a másodikba ezek felhasználása. A magyar államháztartás az adott helyzetben nem rendelkezhetett olyan váratlanul kihasítható összeggel, amellyel az aggódó szeretettel várt visszatérő lakosság szociális megsegítését kívánsága szerint biztosíthatta volna. Így máshonnan kellett előteremteni azt az összeget, mely a visszacsatolt lakosság szociális megsegítését átmenetileg biztosítja. A „Magyar a Magyarért“ mozgalom vállalkozott arra, hogy ezt az összeget társadalmi úton szerzi meg. A mozgalom keletkezését, az előkészítő munkálatokat, a szervezést és a szervezetet részletesen ismerteti a mozgalom „Beszámolója, melyet a mozgalom munkabizottsága adott ki 1939-ben. Ugyanitt részletes beszámolót olvashatunk az ország egész területén példátlan lelkesedéssel lefolyt gyűjtés eredményéről. Itt csak annyit, hogy kereken hét millió pengő gyűlt össze rövid néhány hét alatt, ami a legmerészebb várakozást is felülmúlta. Ilyen anyagi erővel rendelkezve, a mozgalom nagyarányú szociális segítség nyújtását vehette tervbe és valószínűsíthette meg. A fent idézett Beszámoló a munkának erről a második fázisáról is részletes ismertetést ad, melyből jelenleg csak azokat a mozzanatokot ragadjuk ki, melyek a Felvidék szociálpolitikájának kialakulásán keresztül a magyar szociálpolitikát jellemzik.

Mint ismeretes, a cseh szociális gondoskodás sarkalatos pontja a munkanélküli segély rendszeresítése volt. A munkanélküli segélyt részben a szakszervezeti pénztárak, részben az állam folyósította, ez utóbbi azonban az 1921. törvény alapján, az ú. n. genti rendszernek megfelelően ugyancsak a szakszervezeteken keresztül fizette ki az állami hozzájárulást. A csehszlovák szociálpolitika kritizálása nem feladatunk (erre nézve lásd a Magyar Statisztikai Társaság Államtudományi Intézetének szerkesztésében megjelent: A Felvidéki Magyarság Húsz Éve, 1918—1938 című kiadványt, Kir. Magy. Egyetemi Nyomda, Budapest, 1938, 106.—118. lap), itt csak két mozzanatot kell kiragadnunk, melyet a magyar szociálpolitikának figyelembe kellett vennie. Az egyik az, hogy egyáltalán munkanélküli segély volt, vagyis, hogy a munkanélküliekről való gondoskodás ingyen segélynyújtás formájában történt; másrészt, hogy a segélyezést az állam és a szakszervezetek bonyolították le. Ennek a következménye egyrészt az volt, hogy a be nem szervezett munkás hátrányt szenvedett a szakszervezetekbe tömörült munkással szemben. Már most tekintve, hogy a szakszervezetek részben vüagnézeti, részben — mégpedig tekintélyes mértékben — nemzetiségi alapon szervezkedtek, a külön magyar szakszervezettel nem rendelkező magyarság lényegesen kevesebb szociális gondoskodásban részesülhetett, mint a többi nemzetiség. Másrészt amilyen mértékben növekedett az állami segélyezés, természetesen olyan mértékben csökkent, sőt sorvadott el az egyes községek, városok és községek szociális gondoskodása, ami annál is sajnálatosabb, mert ezek lettek volna hivatottak a szakszervezetekbe nem tömörülő, tehát az egész lakosság érdekeinek képviselőitére.

Az ily módon bevezetett munkanélküli segélyek következményeképpen az autonómiák, továbbá az egyesek kezdeményező ereje elsorvadott. A községek éppúgy, mint az egyesek, nagy mértékben ráhagyatkoztak az állam szociális gondoskodására. Ezt igyekeztek pótolni különösen a magyarság körében a fenti okok miatt éppen legerősebben sújtott magyar tömegek szociális megsegítésére alakult társadalmi szervezetek. Ezek azonban, ismét nem véletlenül, csak helyi és nem általános segítséget tudtak nyújtani. Jelenlőségük azonban éppen a mondottak miatt volt fel nem becsülhetően nagy

és a csehszlovák propaganda hatása alatt elsőrendűnek vélt szociálpolitikai intézkedésekkel megismerkedő anyaországot kellemes csalódás érte, mikor a helyi magyar társadalmi szervezetek munkájában az állami intézkedéseknél minőségileg sokkal értékesebb kezdeményezéseket ismerhetett meg. Mennyiségileg azonban a csehszlovák nemzetiségi politika következtében természetesen mégis csak az állami intézkedések voltak jelentősebbek.

Ilyen helyzetet találva a felszabadult Felvidéken, a magyar szociálpolitikának természetesen alkalmazkodnia kellett a pillanatnyi helyzethez. Ez tehát azt jelentette, hogy az állami gondoskodás helyett neki is állami, vagy legalább állami jellegű segítséget kellett nyújtania, továbbá a munkanélküli segélyek helyett legalább átmenetileg hasonló, ingyen segélyt kellett folyósítania. A segélyeknek szakszervezeteken keresztül történő és éppen a magyarságot sújtó folyósítását azonban természetesen az első perctől kezdve el kellett vetni. A két első követelmény teljesítését szolgálta a „Magyar a Magyarért“-mozgalom pénzből fedezett ingyen ételkészítési utalványok juttatása; ugyancsak e mozgalom vállalkozott arra, hogy a szakszervezeti segélyrendszert igazságosabbal helyettesítse.

A magyar szociális gondoskodás első fejezete a felszabaduló Felvidéken tehát az volt, hogy átmenetet teremtsen az itt uralkodó csehszlovák rendszer és a kívánatosabb magyar rendszer között. A „Magyar a Magyarért mozgalom járási és városi megbízottai a helybeli hatósági, politikai és társadalmi vezetők tájékoztatásának igénybevétele mellett egy gyors és ideiglenes, névsorszerű nyilvántartást készítettek munkaterületük lakosságának ellátatlan rétegéről, mégpedig mindenütt a családi egységeket véve alapul. A nyilvántartás elkészítésénél mind a nemzetiségi, mind a politikai szempontokat szigorúan kizárva, csak a szociális helyzetet vette tekintetbe. Ennek alapján tehát segélyben részesült minden rászoruló család, mégpedig a családtagok létszámának megfelelően. A magyar szociálpolitika egyik sarkalatos pontját, a családvédelmet tehát már a legelső perctől kezdve a lehetőségekhez mérten érvényesítette a szervezet. A szociális ráutaltságon kívüli szempontok mellőzése pedig természetes következménye volt a magyar becsületességnek.

Az egyoldalú, de a körülmények indokolta segélyezés ideiglenes alkalmazásával megmutatta a magyar szociálpolitika azt is, hogy bár ilyenfajta megsegítést intézményesen nem ismer, mégsem ragaszkodik mereven és dogmatikusan alapvető elveihez, hanem azoknak öntudatos vállalását éppen azzal tanúsítja, hogy ha a szükség úgy hozza, nem fél eltérni tőlük, abban a biztos tudatban, hogy az ilyen kivételek alapjaiban úgysem ingathatják meg. Szükségesnek tartottuk ennek hangsúlyozását azért, mert éppen ezt a szempontot kiragadva, azt felületesen és összefüggéseiben nem ismerve talán aláértékelnék egyesek, holott ez éppen a szociális segítség bürokráciamentességét és gyors alkalmazkodását bizonyítja.

Az ingyensegélyezés mellett az első perctől kezdve törekedtek a szociális megbízottak a nagyobb igényű feladatok megoldásának előkészítésére. Előbb a helyi problémák megismerésével és a helyi szervezetek bevonásával tudatosították a megoldandó kérdéseket a helyi társadalmi, hatósági szervek és az állami szervek vezetőiben, majd felvéve a kapcsolatot a meglévő intézményekkel, a párhuzamos segítés vagy az elszigetelt intézkedések energiapazarlásának kiküszöbölésével egyengették útját az intézményes megoldásnak.

A „MAGYAR A MAGYARÉRT“-MOZGALOM megbízottjainak működését eleinte csak néhány hétre tervezték. Mikor azonban a néhány hét alatt végzett munka jellege és minősége, továbbá a hosszabb lélekzetű munkát igénylő feladatok nagy tömege a mozgalom munkatársainak működését

továbbra is kívánatossa tette, sor kerülhetett olyan igényesebb szerveréi munkára, mely a szakszerű szociális munka alapját vethette meg.

A városokban a székesfőváros mintájára szervezett szociális gondozói irodákat állítottak be a megbízottak. Ezeknek az irodáknak s az általuk végzett szociális gondozásnak megalapozását jelentette a hatósági szegénykataszter felállítása, melyben családi környezettanulmányi ív segítségével nyilvántartanak minden ellátatlan családot. A szociális gondoskodás pedig az állandóan felfrissített környezettanulmányok alapján tulajdonképpen két módon történt a felszabadulást követő első hetek elteltétől kezdődő második periódusban. Az egyik mód az intézményes gondoskodás volt, a másik az egyéni gondozás.

Az intézményes gondoskodás szempontjából a szociálisan ellátatlanok négy nagy csoportba osztva nyertek minden kategóriának megfelelő általános gondozást. Az első csoport a munkaképtelen ellátatlanok csoportja, melyről az anyaországi minta szerint a Magyar Norma keretében történt gondoskodás. A Magyar Norma megoldás ismét szép példa a társadalom és a hatóság szociális erőforrásainak intézményes összefogására. Egyben mutatja azt is, hogy a magyar szociálpolitika ezen sajátossága nemcsak a Felvidék visszatérésének nagy szociális kérdése kapcsán vetődött fel, hanem régebbi keletű. A magyar egyéniség és szabadságtisztelet is megmutatkozik a Magyar Norma-szerű gondoskodásban, mert hiszen annak egyik alap gondolata, hogy az állandó segélyezésre szoruló munkaképteleneket nem szeretetothonokba gyűjti, hanem meghagyva őket eredeti családi környezetükben, úgy gondoskodik róluk, hogy az emberi önértzetet a legcsekélyebb mértékben ássa alá.

A második nagy kategória a munkaképes munkanélkülieké. Ezekről szintén az anyaországi mintához alkalmazkodva inségmunka formájában történt gondoskodás, amit a szociális megbízottak a belügyminisztérium által kiküldött szociális szervezőkkel együtt oldottak meg. Az inségmunka lényege az az elv, hogy munkaképes egyénnek csak munka ellenében nyújtunk segítséget. Ennek az elvnek a fontossága talán éppen a visszacsatolt területeken mutatkozott meg leginkább, ahol a munkanélküliekről való gondoskodásnak még ezt az önmagában szintén csak álmot idézőnek mondható módját is nehezen lehetett keresztülvinni. Az emberek eleinte nem akartak a segélyért dolgozni s csak hosszú nevelő munkával lehetett beláttatni velük, hogy az emberi önértzet többet ér, mint az ingyen segély. Az inségmunka intézményes volta ellenére is teret adott már az egyéni életkörülmények mérlegelésének, amikor az egy családfenntartó számára engedélyezett munkanapok számának megállapítása a családi környezettanulmányokból kitűnő szükséglet szerint történt. Itt mérlegették a család népességét és a havi családlátogatások alapján megállapított különleges családi körülményeket (betegség, születés stb.). A harmadik kategória, a csökkent munkaképességűek gondozása tulajdonképpen átmenetet jelent a fenti két megoldás között, amennyiben részint könnyű munkaalkalom juttatásával, részben segélyezés útján történik. Ide sorolhatjuk az akció-segélyeket is, mint az ebéd-, ruha-, tüzelőakciót és az egészségvédelmi szempontokat szolgáló Zöldkeresztes tej- és cukorakciót. A negyedik kategóriába azok kerültek, kiknek megélhetése ugyan nagyon labilis alapon nyugodott, de pillanatnyilag — esetleg valamely alkalmi munka folytán — nem szorultak támogatásra. A nyilvántartásban mégis állandóan szem előtt lévén, bármikor besorolhatták őket a megfelelő csoportba.

Az intézményes gondoskodás mellett a gondozó irodák néphivatali működést is fejtettek ki és fejtenek ki még ma is. A város minden rászoruló lakosa szükségletének megfelelően és helyzetéhez simuló módon kap egyéni segítséget jogi tanácsadás, egészségvédelmi útbaigazítás, utánjárás, kérvényírás, okmánybeszerzés, munkaközvetítés, vagy ha a szükség úgy hozza, gyorssegély formájában.

Ily módon volt elérhető az, hogy a városban volt egy fórum, ahová minden rászoruló bizalommal fordulhatott s ez a fórum eleven lelkiismeretként képviselte minden vonalon a kisember érdekeit. A gondozás mindig az egyéni életkörülményekhez alkalmazkodott és az elesettek emberi önértzetét a lehető legnagyobb mértékben kímélte. Másrészt a szociális nyilvántartás minden pillanatban tiszta képet adott a város

szociális helyzetéről és mint egy érzékeny mérleg megmutatta, ha egy-egy nagyobb kilengés valahol sürgős beavatkozást tett szükségessé. Ha például a családfenntartó munkanélküli asszonyok száma ijesztően megnőtt, akkor egy foglalkoztató műhely felállítását kellett sürgősen megszervezni. Ha a munkaképes munkanélküliek számában túlsúlyra jutott az aránylag fiatal családfenntartók száma, akkor kiderült, hogy a legnagyobb helyi üzem csak a 20. életéven aluliak közül vesz fel új munkást. Ebben az esetben alkalmas közbelépéssel el lehetett érni, hogy az új munkások legalább olyan, a szociális megbízottak által ajánlott családtagok legyenek, ahol az idősebb családfenntartó éppen korára való tekintettel már nem jöhet számításba.

A járáásokba kiküldött szociális megbízottak tulajdonképpen sokkal járatanabb utakon haladtak, mert a falusi szociális gondozás terén kevesebb kialakult anyaországi példára lehetett hivatkozni. A munkaképes munkanélküliek foglalkoztatását itt is inségmunka keretében kellett először átmenetileg megoldani, de éppen, mert a falu szociális problémái a városéitól eltérnek, ez a segítség még átmenetileg is sokkal kisebb jelentőséggel bírt. Ameddig a fent ismertetett városi szociális gondoskodás tulajdonképpen az akkori általános magyar szociálpolitikának megfelelő szintet jelentett s ezzel a visszacsatolt terület városaira nézve az anyaországgal való egységesítés megtörtént, addig a falu szociális gondozása a visszacsatolt részekben már az első hetek után új módszerekkel próbálkozott. Egy új fogalommal, a munkaközösségek fogalmával bővült itt a magyar szociálpolitika. A járási szociális megbízottak igyekeztek minden községben helyi munkaközösségeket létesíteni, a falu illetékes hatósági tényezőinek és a szociális kérdések iránt érdeklődő társadalmi tagoknak bevonásával. Ezek a munkaközösségek annak a törekvésnek kifejezései, hogy a hatósági szociális intézkedések végrehajtásában a helyi, autonóm törekvések érvényesülhessenek és a helyi társadalom érvényesíthesse saját kívánásait és Önkéntes szociális áldozatkészségével anyagi és erkölcsi háttérrel biztosítson a hatósági szociális intézkedéseken. Bár a társadalom sokszor szétforgácsolódó, sőt nem ritkán egymást gyengítő vagy legalább is egymással párhuzamosan haladó szociális tevékenységének rendszeres egységbe fogása és szakszerű irányítása mindenkor eleven igénye volt a hatósági szociális szerveknek, a visszacsatolt területen még fokozottabb jelentősége a munkaközösségi tevékenységnek. Említettük ugyanis, hogy az elszakított területeken az állami szociális intézkedések következtében hogy jutottak visszahatásként fokozott szerephez a magyarság társadalmi szervei. Ugyanakkor azonban említettük azt is, hogy ugyanazon állami intézkedések egyenes hatásaként hogyan sorvadt el az egyesek és a különböző fokú autonómiák kezdeményező ereje. Az ilyenformán létrejött községi szociális gondoskodás elszíntelenedése, mint szükséglet egyrészt, a felgyülemlett társadalmi erő, mint pozitívum másrészt tette szükségessé és lehetségessé az eredményes munkaközösségek szervezését.

A munkaközösségek feladata a hivatásos szociális munkások vezetése mellett a helyi szociális problémák tudatosítása, a bajok felkutatása és az anyagi eszközökhöz mért orvoslása. Helyi tanácsadó szervként rajtuk keresztül lehetett lassanként az annyira kívánatos egyéni kezdeményezést és önállóságra törekvést ismét kifejleszteni a sablonhoz és uniformizáláshoz szoktatott rétegekben és ugyancsak az ő segítségükkel lehetett a falu életében is az egyéniesítő gondozást a körülményekhez képest megoldani. A falusi munkaközösségek szolgáltatták azt a termékeny talajt, mely a falvak minden rászorultjához egyszerre elérni nem tudó járási szociális megbízottak a munkaközösségek szervezésébe fektetett energiáját termékenyen megsokszorozta, igyekezvén minden rászorulóhoz eljuttatni a szociális gondozásnak éppen azt a módját, amelyre egyénileg szüksége volt.

Ahogy a városi szociális gondozás egyéniesítő módszerét a munkaközösségek segítségével kísérelték megoldani, úgy a városi szociális nyilvántartás helyzetképet adó, eleven és intézkedéseket kiváltó szerepét is helyettesíteni kellett egy falusi szociális mérleggel. Egy nyilvántartás jelentősége, mint azt a város esetében láttuk, két irányban domborodik ki: először is a nyilvántartásban szociális helyzetüknél fogva szükségképpen szereplő családoknak pusztá számaránya mutatja az elesettnek nevezhető réteg súlyát és jelentőségét a társadalom egészében; másodsor, minthogy a nyilvántartás családi környezettanulmányokon alapul, egyúttal felfedi az ellátatlanoknak kor, egészségi állapot, foglalkozás stb. szerinti hovatartozásán keresztül e réteg értékét, egészen az egyéni körülményekig, sőt jellembeli sajátosságokig.

A falu viszonylatában azonban sok mindent meg kellett változtatni a városi nyilvántartásokhoz képest. Magának a környezettanulmányi ívnek természetszerűleg alkalmazkodnia kellett a falusi életformához, főként a család gazdasági helyzetére vonatkozó kérdéseknél. Ennél az aránylag könnyen megoldható különbségtevésnél azonban sokkal nehezebb probléma volt a kiválasztás kérdése. Kik veendőek nyilvántartásba, vagyis kik nevezhetők szociális szempontból ellátatlanoknak? A városban egyszerűen a munkanélküliség, esetleg az időnkénti munkanélküliség és a munkaképesség fokozatai szolgáltatták a kiválasztási alapot. A mezőgazdasági jellegű népességnél azonban maga a munkanélküliség kérdése is sokkal bonyolultabb. Amíg egyrészt az éves cselédek kivéve a mezőgazdasági munkaképesség teljességét munkában kihasználó mezőgazdasági munkás is kényszerűen munka nélkül áll az év bizonyos szakáiban — nem szólva arról, hogy a munkaalkalmat nem nyújtó időszakok is változnak vidékenként a földrajzi adottságok és a művelési fonnák szerint —, addig a munkaképességét teljesen ki nem használó mezőgazdasági munkás is könnyebben jut olykor bizonyos termény vagy állat birtokába, mint a csak pénzből élő ipari proletár. Vagyis a falusi munkanélküliség kérdését éppen úgy másképp kell elbírálni, mint ahogy a falusi szegénység fogalma is különbözik a várositól. Az éves cselédek szociális helyzetének látszólag egyszerű elbírálása sem magától értetődően egyértelmű, mert ha szociális igényeink fenntartása mellett ellátottnak is tekintjük őket addig, amíg szerződésük tart, egzisztenciájukat mégsem tekinthetjük biztosnak, mert az a szerződésből való kieséssel egyik évről a másikra felborulhat. Nehezíti a kérdést az is, hogy a birtokosság fogalma sem ad kielégítő felvilágosítást a szociális helyzetről. Egy olyan nincstelen munkáscsalád, mely pl. a családtagok közül három aratópárt tud kiállítani és a gyakorlat szerint évről-évre szerződéshez is tudja juttatni őket, szociálisan jobb helyzetben lehet, mint például egy két-holdas, sok kiskorú gyermekkel rendelkező törpebirtokos. Tudjuk azt is, hogy a törpebirtok tényleges nagysága — ha azt az egzisztencia-biztosítás szemszögéből nézzük — nem fedi szükségképpen a statisztikában megállapított 5 kataszteri hektárt, hanem vidékenként változik a talajminőség, művelési forma, piaci lehetőség stb. szerint. Ehhez járul még, hogy ameddig a városi proletáriátus összetételénél és jelentőségénél fogva a városi szociális gondozás szükségét legsó fokon a segélyreszorultság szabhatja meg, addig a falusi szegénységnél ez sem ad még első határként sem kielégítő kiindulási alapot, mert a falun a tengődési lehetőségek csaknem megfoghatatlanok. Ha a falun nehezebben képzelhetjük is el, hogy valaki támogatás nélkül éhen haljon, — hogy ezt a végletes összehasonlítást tegyük — mégis senki előtt sem lehet ma már kétséges az, hogy a falu szociális szempontból elhagyottabb, mint a város.

Mindezek után a falusi nyilvántartásba felveendő kiválasztása csak a labilis egzisztenciák fogalmának bevezetésével volt megoldható. Eszerint nem lehet egységes kiválasztási alapot megszabni, hanem a falu szociális mérlegét nyújtani hivatott nyilvántartásba felveendőek mindazok, akik nincstelenek, vagy olyan kis birtokkal rendelkeznek, mely családjuk népességének, a föld minőségének, az értékesítési lehetőségeknek, a kialakult gazdálkodási módnak stb. figyelembevétele mellett csak olyan egzisztenciát

biztosít, amely egy rossz termés, vagy bármilyen más csapás következtében alapjában megrendülhet. Az egyéniesítés tehát itt már a kiválasztásnál is a legmesszebb menően érvényesül.

Az egyén helyzetének ismeretét nyújtó nyilvántartás elkészítése mellett az egyes törvényhatóságok egész gazdasági és szociális struktúráját felfedő helyzetkép megrajzolása volt a szociális előadók feladata. Ennek a feladatnak a megoldása még ma is folyamatban van és egységesen kialakult módszert nem tud felmutatni. A visszacsatolt terület több megyéjében a Közigazgatástudományi Intézet útmutatása mellett azt a módszert alkalmazták, amelyet az intézet igazgatója, Magyary Zoltán egyetemi tanár dolgozott ki munkatársainak, elsősorban Kiss Istvánnak közreműködésével Komárom vármegyében. Munkájukat eredetileg a tatai járásban kezdték. Ennek a ténymegállapító módszernek és egy járás területére való alkalmazásának eredményeit az intézet „A Közigazgató és az Emberek“ című kiadványában ismerteti (1939). Az itt még általánosabb, főként közigazgatási szempontokat követő kutatási módszerek a gyakorlati szociálpolitika igényeihez való átalakítását az egész megye területére kiterjesztett vizsgálódás során valósították meg. Bárány Majthényi József alispán lehetővé tette e sorok írójának, hogy a Közigazgatástudományi Intézet módszerét Nyitra és Pozsony vármegyék területén alkalmazza és tudunkkal több vármegyében történnek kísérletek a módszer bevezetésére, úgy, hogy nemsokára talán ezen a téren is kialakult egységes gyakorlatra lehet hivatkozni. Ennek megtörténte után elérhetjük azt, hogy úgy az egész népesség szociális viszonyairól, mint a megélhetésükben veszélyeztetett egyes családok egyéni körülményeiről megbízható képünk lesz, ami annál is kívánatosabb, mert eddig többnyire egyéni érdeklődések és tudatos vagy öntudatlan egyéni beállítódottságoktól befolyásolt, több-kevesebb tudományos igénnyel megírt tanulmányokból mindig csak azt a részletproblémát ismerhettük meg, amelyet az író érdeklődésében megnyilvánuló véletlen tárt elénk.

Más alkalommal ismertetjük majd a magyar szociálpolitika intézményes megszervezésének legfontosabb mozzanatait, mert a magyar törvényhozás immár túljutott az ad hoc intézkedéseken a Közjóléti és a Családvédelmi alap megalkotásával.

TOMORI VIOLA

NÉPSZÁMLÁLÁS HAJDAN ÉS MA.

JANUÁR UTOLSÓ NAPJÁN kivétel nélkül mindenki kézhez kapott egy, két vagy három — esetleg még több — kérdőívet, amelyek rovataiban a februárra virradó éjszaka 12. órájának megfelelő helyzethez mérten kellett feleletet adni a feltett kérdésekre. A kérdésekben az államhatalom érdeklődése jelentkezett a társadalom, a népesség életviszonyai iránt, e célra szolgáló intézményén: a Központi Statisztikai Hivatalon keresztül.

A Központi Statisztikai Hivatal — Budapest érdekeinek szolgálatában pedig a Székesfőváros Statisztikai Hivatala — létcéljának megfelelően évről-évre hatalmas munkát végez, változatos adatgyűjtéseket az állam érdekeit érintő legkülönbözőbb területeken. Ebben az évben különösen nagy munka hárul a statisztikai hivatalokra: az új népszámlálás. Ennek első fejezetét, az adatgyűjtést az ország teljes nyilvánossága előtt, a megszámláltak közreműködésével végzik, oly módon, hogy az egyes egyének maguk szolgáltatják be adataikat. A művelet komolyabb, nehezebb részét, az adatok feldolgozá-